

Regalskeppet Kronan

1988 års marinarkeologiska undersökningar av regalskeppet Kronan omfattade nio veckors effektivt fältarbete. I väderlekshänseende var säsongen den bästa i undersökningarnas åttaåriga historia. Endast fem dagar av totalt trettio ställdes in pga otjänlig väderlek, dvs för kraftiga vindar med åtföljande sjöhävning. En bidragande orsak till den goda statistiken är den samtrimmade besättningen och valet av utrustning, vilket förbättrat rutinerna och höjt toleransnivån i fält.

Fältarbetet påbörjades i mitten av maj i samarbete med kustbevakningen i södra regionen. Det inledande servicearbetet är av yttersta vikt för att det fortsatta undersökningsarbetet skall flyta utan missöden. Trossar fästes i de förankringsspunkter som är utplacerade runt vrakplatsen. Beroende på vindriktningen nyttjas sedan dessa förtöjningar vid ankring av undersökningsfartyget. De förvaringskontainrar för spillvirke som finns på botten, ställdes tillrätta i anslutning till de kommande utgrävningsområdena.

Därefter påbörjades kanonbärgningsarbeten. Tre bronskanoner från Kronans övre batteridäck bärgades under loppet av två dagar. Kanonerna som fortfarande satt kvar i sina portar var samtliga 12-pundiga, helt i enlighet med de nedtecknade källuppgifter som finns bevarade. (Kanonens pundigtal bestäms av kulans vikt i skålpund = ca 420 gram). En av kanonerna är svensk och bär vasaättens symbol, vasen. Den saknar dock årtal, men är sannolikt gjuten under förra hälften av 1600-talet. De övriga två pjäserna bär båda den spanska kungens vapen, Andreas-korset med Kastiliens vapen i mitten.

Sannolikt tillhör dessa båda kanoner de stycken som beslagtogs av svenskarna vid erövringen av Wismar i januari 1632. De var ämnade för den kejserliga flottan, innan de hamnade i svenskarnas händer.

Vid en avslutande besiktning av bärgningsområdet, observerades ett ytligt fynd på det angränsade mellersta batteridäcket. Löst liggande tillvaratogs ett fickur med vidhängande kedja och vev. Uret visade sig vara ett sk "Nürnberg-ägg" (av ty. 'horrllein', ung. 'liten klocka'). Klockan var helt

intakt och sannolikt tillverkad under 1600-talets första hälft.

Två veckor senare fortsatte fältarbetet, nu tillsammans med fartyg och personal från KA 2 i Karlskrona. Den huvudsakliga arbetsuppgiften var att kontrollmätta de fixpunkter som utgör det fasta koordinatsystemet på vrakplatsen, vilket är utgångspunkt för inmätning av påträffade konstruktioner och föremål.

Under undersökningsetappens slutskede utnyttjades de bärgningsresurser som finns på kustartilleriets minutläggningsfartyg. Ytterligare en 12-pundig kanon kunde bärgas från Kronans övre batteridäck. Denna gång en svensk, gjuten 1631 med inskriptionen GARS – Gustavus Adolphus Rex Suecia (Gustav Adolf Sveriges Konung).

Det egentliga utgrävningsarbetet inleddes i slutet av juni. För andra året i rad, tjänstgjorde R/V ALTAIR som undersökningsplattform. Utgrävningsarbetet skedde i samarbete med sportdykare. Sportdykare är en mycket betydelsefull resurs i fältarbetet. Under åren har de utvecklats till en kunnig och effektiv enhet i undersökningsarbetet.

Omedelbart påbörjades utgrävningarna av Kronans mellersta batteridäck. Eftersom Kronan vilar på babordssidan, är det alltså insidan av skrovsidan som blottläggs med hjälp av tryckluftdriven slamsug. Resten av den ursprungliga däckindelningen är klart synlig. Målsättningen med årets arbete, var att genomföra en fullständig utgrävning av det mellersta batteridäcket, motsvarande det arbete som gjordes under 1987 på det överliggande övre batteridäcket.

Friläggningen av konstruktionen påbörjades akterifrån. Knappt 2,5 meter från akteränden av babordssidan, påträffades öppningen till de utvändiga skåpingsgallerierna. Öppningen är att likna vid en balkongöppning till de ursprungligen prytt fartygets båda sidor i aktern. En mängd föremål visade sig ha funnit en skyddande plats i detta hålrum i skrovsidan. Flera skulpturer, varav flera fortfarande på sin ursprungliga plats, grävdes fram ur den skyddande leran. Längst ned mot däck

ket i öppningen, påträffades en 12-pundig kanon. Den visade sig bära den danske monarken Christian den IV:s namnchiffer och årtalet 1606. Djupare ned i den övre delen av öppningen, frilades successivt mynningen av vad som skulle visa sig vara en djupt ned sjunken, 12-kantig kanon. Den påminner till sin form om den ytligt liggande 12-kantiga kanon som bärgades från samma område 1981.

Längre föröver längs det mellersta batteridäcket, frilades skulpturer vilka fortfarande vilade i ursprungligt läge mot fartygsskrovets insida, den skåpingsringen. Denna praktfullt dekorerade del av batteridäckets akterdel, var ursprungligen officerarnas mäss ombord. Ytterligare några meter föröver på samma däck, ca 18 meter från aktern, blottades de relativt intakta skelettresterna av en besättningsman. Runt kvarlevorna låg flera av hans tillhörigheter. Mannen hade funnits sin sista vila alldeles intill ett vertikalt stödknä i konstruktionen, vilket förklarar den relativt ostörda fyndmiljön. Vänstra sidan av hans kranium var krossad, medan överkroppen i övrigt var tämligen oskadd. Av knapparna att döma har han burit en enkel skjorta under en tjockare rock. I höfthöjd hittades ett svärdsfäste med omvirad mässingstråd. På sin ena hand bar han en massiv guldring med initialerna "HC*FS". Denna typ av slutet fynd – dvs en mängd föremål som härrör från samma miljö och utgör en funktionell enhet – är av oerhört stort värde i rekonstruktionsarbetet av en arkeologisk fyndplats. Det kan berätta så mycket mer än enstaka lösa fynd utan sammanhang.

Under följande undersökningsetapp, vilken genomfördes i samarbete med marinarkeologerna från sju olika länder – bla Sovjetunionen och USA – fortsatte arbetet med att frilägga mellersta batteridäck. Fynden på detta däck är huvudsakligen koncentrerade till den nedre delen närmast däcksplanken. Här ligger kvarlevor av besättningsmän blandade med deras personliga tillhörigheter, gemensamma bruksföremål, fartygsutrustning och vapen.

I början av augusti kunde vi konsta-

tera att vi lyckats med vår målsättning att frilägga den tillgängliga delen av hela det mellersta batteridäcket. I fortsättningen kunde vi därför koncentrera oss på att gräva en ny sektion av vraket.

Den sista undersökningsstappen genomfördes i samarbete med upptäckarteamet fra Mare Balticum. Efter som de övre- och mellersta batteridäcken nu var fullständigt utgrävda, förlades utgrävningsarbetet till det akre halvdaeket högst upp i fartyget, det sk skansdaeket. Utgrävningsarbetet påbörjades akterifrån. Redan efter ett par meter lokaliserades öppningen till låringsgalleriet på skansdäck. Öppningen vidgades och snart framträdde konturerna av denna något mindre "balkongöppning" än de två tidigare som påträffats på de underliggande däcken. Akterdelen av öppningarna till gallerierna på samtliga utgrävda däck, visar sig ligga i en precis, vertikal linje med varandra.

I likhet med de tidigare undersökta galleriöppningarna, innehöll även skansdäckets öppning en koncentration av föremål, framför allt skulpturer – både abstrakta och föreställande.

Längre föröver längs däckets påträffades bla en hakebössa, dvs ett muskötiliknande vapen med kraftigt eldrör. Mängder av mindre föremål frilades längst ned i det skyddade området närmast däckets. En sträckning på ca 11 meter frilades av skansdäckets från akteränder föröver. Sannolikt återstår ytterligare ca 10 meter av däckets att gräva ut.

Syftet med 1989 års undersökningar är att slutföra utgrävningarna av skansdäckets. Sedan står det undre batteridäckets i tur. Sannolikt väntar oss en än mer kaotisk miljö i denna tätbefolkade del av fartyget där 34 bronskanoner stod. 12 av dem vägde närmare 4 ton styck! Hur mycket som dessa jättar krossade i sin väg vid den dramatiska förlisningen för 312 år sedan återstår att se.

I och med årets undersökningar är ca 25 % av vrakplatsens yta utgrävd. Uppskattningsvis 17000 föremål har bärgats hittills, varav 3000 bara i år.

Den grundläggande målsättningen med fältarbetet på vrakplatsen är:
1) en fullständig utgrävning av skrovområdet.

2) en skeppsteknologisk dokumentation av det blottlagda skrovet och
3) ett lyft av den frilagda skrovsidan i syfte att tillvarata de utvändiga skulpturer som ligger nedpressade i leran under babordssidan

alternativt

en bärgning av babordssidan i syfte att kunna rekonstruera de påträffade skulpturerna i ursprungligt läge.

Kronanprojektet är sedan 1983 indelat i femårstapper. 1988 utgör det första undersökningsåret i det näst sista femårstappen som planerats. Dvs om nio år står vi inför projektets D-dag – ett lyft eller alternativt en bärgning av skrovsidan! En fantastisk slutpunkt på ett fantastiskt marinarkologiskt projekt! Men dock inte en slutpunkt för Kronan. Forskningen och den publika verksamheten - levandegörandet av vår historia - kommer att fortgå i generationer kring det mångfacetterade fyndmaterial och de otaliga forskningsaspekter som regalskeppet KRONAN så frikostigt erbjuder.

*Lars Einarsson
antikvarie/projektledare*